

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในอดีตนั้นมามุ่งเน้นการศึกษาด้านภาษาบาลีเป็นหลักจนเมื่อปีพ.ศ.๒๔๓๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราปกครองวัดบวรนิเวศวิหารได้กำหนดหลักสูตรพระภิกษุและสามเณรขึ้นเพื่อให้เรียนหลักพระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติและพระวินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งแก้กระทัธรรมตกถึงวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๔๕๔ ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่ เพื่อใช้สำหรับสอนพระนวกะและได้โปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุและวัดเบญจมบพิตรเป็นสถานที่สอบ วิชาที่สอบมีอยู่ ๓ วิชา คือธรรมวิภาค แต่งความแก้กระทัธรรมและแปลภาษามคธ เฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท จนกระทั่งปีพ.ศ.๒๔๕๖ ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่อีกครั้งหนึ่งเพิ่มคิหิปฏิบัติเข้าในธรรมวิภาคและได้ขยายหลักสูตรขึ้นอีกเป็นระดับชั้นโทและชั้นเอก ดังมีหลักสูตรปรากฏในปัจจุบัน ต่อมาในปีพ.ศ.๒๔๗๒ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวราลงสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเห็นว่าควรขยายโอกาสให้ฆราวาสได้ศึกษาธรรมบ้างจึงมอบหมายให้คณะสงฆ์จัดการการศึกษาหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้นเรียกว่า “ธรรมศึกษา” เปิดขึ้นแรกเป็นหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก ในปีพ.ศ.๒๔๗๓-๒๔๗๔ ตามลำดับ^๑

จากการจัดการศึกษานั้น ทำให้เกิดผลดีในด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น ทำให้พระสงฆ์สามเณรมีความอุตสาหะในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้นเพื่อมิให้ความรู้ด้อยกว่าประชาชนที่เข้ามาศึกษาธรรมวินัยและให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาดียิ่งขึ้นซึ่งนับเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการเผยแผ่ศาสนา^๒ ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนี้ มีพระพรหมมุนี (พรหมคุณุตเถร) วัดบวรนิเวศวิหาร

^๑“รายงานสอบธรรมชั้นตรีในมณฑลอยุธยา” (แถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๑๘ พ.ศ.๒๔๗๓ หน้า ๔๔๕ - ๔๕๐, อ้างใน : พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), “การศึกษาของคณะสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๕ ถึง รัชกาลที่ ๗), ใน ๑๐๐ ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย (๒๔๓๖-๒๕๓๖), (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๔๓๙.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๐.

เป็นแม่กองธรรมสนามหลวงเน้นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณภาพสามารถดำรงพระพุทธศาสนาไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งถือว่าเป็นกิจการของพระสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^๓

พระราชรัตนโมลี ได้กล่าวปรารภถึงหลักสูตรปริยัติธรรมไว้ว่า “การเรียนนักธรรมชั้นตรีก็ไม่หนักหนาอะไรเมื่อท่องหลักได้แล้วทุกอย่างก็สบายเพียงแต่ข้าพเจ้าไม่สามารถจะอ่านวินัยมุขเล่มหนึ่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสซึ่งเป็นหนังสือเรียนวินัยนักธรรมชั้นตรีซึ่งท่านผู้ทรงนิพนธ์บรรยายไว้ดีมากมันควรจะใช้เป็นการศึกษาปริยญาตรี ไม่ใช่ว่ากับผู้สำเร็จการศึกษามาเพียงชั้นประถมเท่านั้น”^๔

ถึงแม้ในหลักสูตรปัจจุบัน แม่กองธรรมสนามหลวงจะเน้นเพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้พระธรรมวินัยระดับขั้นพื้นฐานและเปลี่ยนรูปแบบการทำข้อสอบของธรรมศึกษาจากแบบอัตนัยเป็นปรนัยแล้วก็ตามที่ แต่หลักสูตรหาเปลี่ยนแปลงไปตามไม่ จึงเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการนำหลักสูตรไปสอนขึ้นและผลที่ตามมาผู้ศึกษาไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการเรียนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) ได้กล่าวถึงบุคลากรไว้ในบทที่ ๓ ข้อ ๓.๕ (๕) ว่า พัฒนาบุคลากรทางศาสนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติได้อย่างมีคุณภาพและสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาที่มีคุณภาพได้มีโอกาสเผยแผ่ศาสนธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพให้องค์กรทางศาสนาทำหน้าที่ตรวจสอบกำกับดูแลพฤติกรรมของบุคลากรทางศาสนาอย่างเคร่งครัด

จะเห็นได้ว่ารัฐนั้นให้ความสำคัญในการเผยแผ่ศาสนธรรมโดยมุ่งประเด็นไปที่การพัฒนาบุคลากรทางศาสนาเป็นหัวใจหลักซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่จะนำหลักคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปสู่จิตใจของบุคคลซึ่งจะเป็นผู้พัฒนาชาติไปสู่ความเจริญในอนาคต

จากการแสดงบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนประจำสำนักศาสนศึกษาอำเภอเมืองสมุทรปราการ มีประเด็นที่น่าสนใจศึกษา คือ เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียนแต่ละโรงเรียนที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาเป็นอย่างไร เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียน ที่มีต่อวิธีการถ่ายทอดในการจัดกิจกรรมว่ามีความเหมาะสมเพียงไรและต้องการศึกษาถึงความเหมาะสมของหลักสูตร ตามความคิดเห็นของพระที่สอนธรรมศึกษาว่ามีความเหมาะสมเพียงไรกับบุคลิกภาพของนักเรียน

^๓ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙๓-๑๙๕.

^๔ พระราชรัตนโมลี, ชีวิตลิขิตของกรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗-๒๘.

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาต้องการศึกษาวิจัยเพื่อทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทและวิธีการถ่ายทอดหลักธรรมของพระสอนธรรมศึกษาและความคิดเห็นต่อเนื้อหาวิชาธรรมศึกษาที่จัดสอนในโรงเรียนเพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและปรับปรุงตัวเองของบุคลากรประการหนึ่งและเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษา ให้สอดคล้องกับยุคปฏิรูปการศึกษาต่อไปในอนาคต โดยที่ผู้ศึกษาหวังว่า การวิจัยครั้งนี้ จะเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาของครูพระสอนธรรมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยเน้นการศึกษาในข้อดังต่อไปนี้ ก) ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ข) ด้านความสามารถในการสอน ซึ่งจะศึกษาใน ๓ หัวข้อย่อย ได้แก่ (๑) การเตรียมการสอน (๒) การดำเนินการสอนและ (๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูและนักเรียนในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดแพกษา, โรงเรียนมัธยมด่านสำโรง, โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ, โรงเรียนสมุทรปราการ และโรงเรียนเทพศิรินทร์ สมุทรปราการ จำนวน ๑๐,๓๘๓ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพ เพศ และโรงเรียนที่สังกัด

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทของพระสอนธรรมศึกษา ก) ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ข) ด้านความสามารถในการสอน ซึ่งจะศึกษาใน ๓ หัวข้อย่อย ได้แก่ (๑) การเตรียมการสอน (๒) การดำเนินการสอนและ (๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ รวมเป็นระยะเวลา ๑๓ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ อย่างไร

๑.๔.๒ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก ความเชื่อและการตัดสินใจ ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยอาศัยความรู้ การรับรู้ประสบการณ์ ของผู้ตอบแบบสอบถาม

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนในสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดแพรกษา, โรงเรียนมัธยมด่านสำโรง, โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ, โรงเรียนสมุทรปราการ และโรงเรียนเทพศิรินทร์ สมุทรปราการ

ครู หมายถึง ครูในโรงเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดแพรกษา, โรงเรียนมัธยมด่านสำโรง, โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ, โรงเรียนสมุทรปราการ และโรงเรียนเทพศิรินทร์ สมุทรปราการ

นักเรียน หมายถึง นักเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดแพรกษา, โรงเรียนมัธยมด่านสำโรง, โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ, โรงเรียนสมุทรปราการ และโรงเรียนเทพศิรินทร์ สมุทรปราการ

บทบาท หมายถึง ภาระที่พระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการและแสดงออกในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบในบทบาทนั้นๆ

พระสอนธรรมศึกษา หมายถึง พระที่สอนธรรมศึกษาในโรงเรียนสังกัดอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ ความดีงามที่เป็นกรอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกเพศทุกวัย คุณธรรมจึงเปรียบเสมือนแผนที่นำทางชีวิต ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปตามครรลองคลองธรรมที่ถูกต้องดีงาม ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและประเทศชาติโดยรวม

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม กฎหรือระเบียบในการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของสังคม จริยธรรมจึงอาจหมายถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยอาศัยมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติตนของคนในสังคมเป็นเกณฑ์ เพื่อตัดสินว่าการกระทำใดถูกหรือผิด

คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณงามความดี อันเป็นกรอบและกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติดีของคนในสังคมโดยรวม เพื่อยังให้เกิดความสุขแก่สังคมและประเทศชาติ

ความสามารถในการสอน หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะของบุคคลในที่นี้หมายถึง ครูพระสอนธรรมศึกษาที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการทำงานหรือการเรียนทั้งในแง่ของวิชาการและการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวหรือประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานและการดำเนินชีวิตได้

การเตรียมการสอน หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ ในการรวบรวมเนื้อหาบทเรียน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมของผู้สอน เพื่อให้ผู้สอนมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น

การดำเนินการสอน หมายถึง อากัปกริยาในการสอน ลีลาการพูด การเขียน ลักษณะท่าทางที่แสดงออกและ การใช้ภาษาที่งดงามสละสลวยถูกต้องตามหลักภาษาไทย

การวัดผลและการประเมินผล หมายถึง การประเมินความสามารถของผู้เรียนก่อนหรือหลังจากที่ได้ผ่านการเรียนมาแล้ว นอกจากนี้การวัดผลและการประเมินผลยังสามารถสะท้อนกลับไปยังผู้สอนด้วยว่า ผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในสิ่งที่เรียนมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สอนได้มีโอกาพัฒนาศักยภาพการสอนให้ดีขึ้นต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอน
ธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อ
บทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนธรรม
ศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๗.๔ ผลการวิจัยที่ได้ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางในการ
ปรับบทบาทพระสอนธรรมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของครูและนักเรียน เพื่อให้การ
จัดการเรียนการสอนธรรมศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น